แนวทางกฎหมายในการสร้างกลไกองค์กร และกระบวนการในการแสวงหาพยานหลักฐานใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา พ.ศ. 2526*

*ติณเมธ วงศ์ใหญ่***

บทคัดย่อ

ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทางปฏิบัติย่อมอาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งอาจเกิดจากความผิดพลาดในการรวบรวมพยานหลักฐาน การพิสูจน์พยาน การรับฟังพยานหลักฐานเท็จ หรือจำเลยไม่รู้ว่ามีพยานหลักฐานที่แสดงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด ดังนั้นจำเลยที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษอาจจะไม่ใช่คนร้ายที่แท้จริงก็ได้ กรณีจึงเป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สามารถให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนได้ ย่อมส่งผลให้จำเลยผู้บริสุทธิ์อาจถูกลงโทษได้และจำเลยจำต้องยอมรับตราบาปหรือรอยมลทินแห่งโทษนั้นไว้ ส่วนมาตรการที่จะไม่ให้ผู้นั้นต้องรับโทษหรือลบล้างโทษมีอยู่ด้วยกันหลายวิธี เช่น การให้อภัยโทษ การนิรโทษกรรม และการล้างมลทิน ซึ่งแต่ละมาตรการต่างมีแนวความคิด วัตถุประสงค์และวิธีการที่แตกต่างกันไป จึงไม่อาจนำมาใช้แก้ไขความ

---

*บทความฉบับนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยของผู้เขียนโดยสรุปจากโครงการวิจัย เรื่อง “แนวทางกฎหมายในการสร้างกลไกองค์กร และกระบวนการในการแสวงหาพยานหลักฐานใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา พ.ศ. 2526” ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปีงบประมาณ 2555

**นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา), อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ จรัญ ภักดีธนากุล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่ได้ให้คำแนะนำและความเห็นที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการจัดทำวิจัยและการเขียนบทความวิจัยฉบับนี้

ผิดพลาดหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย และมาตรการที่กล่าวมานี้เป็นมาตรการที่เยียวยาหรือชดใช้ความผิดที่เกิดขึ้นในภายหลัง แต่ทั้งสามกรณี มิได้มีกรณีใดเป็นการแก้ไขปัญหาความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพิจารณาคดีหากมีพยานหลักฐานที่มิได้อยู่ในกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นนำมาใช้บังคับได้เลย ดังนั้นทั้งสามมาตรการจึงถือได้ว่าเป็นกระบวนการช่วยเหลือจำเลยภายหลังที่ศาลได้มีคำพิพากษาตัดสินว่าจำเลยมีความผิดแล้วทั้งสิ้น

คำสำคัญ : การนำสืบพยานหลักฐานในคดีอาญา, ภาระการพิสูจน์, พิจารณาคดีอาญาใหม่, การรื้อฟื้นคดีอาญา

Abstract

The failure of the criminal justice system in practice will occur. This may be caused by errors in evidence gathering. Witnesses to prove Hearing false testimony. The defendant did not know that there was evidence to show that the defendant did not commit the defendant to the court judgment may not be the real villain. If it is a matter of justice that can't provide justice to the people. Would result in an innocent defendant may be punished, and the defendant must admit guilt or blame a flaw in it. The measures taken to correct the errors in several ways, such as forgiveness and pardon. And Monaghan Each of which measures a different concept. And objective methods vary. It can't be used to correct the mistakes or shortcomings of the justice system is targeted. And these measures are measures that remedy or redress a wrong that happened later. All but three cases Nor has any case to fix the mistake that arises from the judicial process, if there is new evidence or evidence that is not in the process from start to apply it. Thus, all three measures, it can be considered as a process aid the defendant after the Supreme Court had ruled that a defendant is guilty of all.

Keywords : Adduction criminal evidence, Burden of proof, Reconsider, new trial, retrial, Criminal retrial, Retrial: A new trial of an action which has already been once tried, see also rehearing; Trial (New trial; trial de novo)

บทนำ

กระบวนการพิสูจน์ความผิดหรือกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม ความผิดพลาดหรือความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมย่อมอาจเกิดขึ้นได้เสมอ สาเหตุของความผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเนื่องมาจากความผิดพลาดในการรวบรวมพยานหลักฐาน การพิสูจน์พยาน หรือการรับฟังพยานหลักฐานเท็จมาลงโทษจำเลย ย่อมส่งผลให้ผู้บริสุทธิ์มีโอกาสถูกลงโทษได้ และจำเลยผู้บริสุทธิ์ก็จำต้องยอมรับเอาโทษที่ศาลกำหนดโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ กับจำต้องยอมรับตราบาป หรือรอยมลทินแห่งโทษนั้นไว้ด้วย มาตรการที่อาจนำมาใช้ที่มีอยู่ เช่น การอภัยโทษ การนิรโทษกรรม และการล้างมลทิน ต่างก็มีหลักการ วิธีการที่แตกต่างกันออกไป แล้วแต่สาเหตุและวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ มาตรการที่มีอยู่จึงไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมและผลของคำพิพากษาที่กระทบแก่จำเลยที่บริสุทธิ์ได้อย่างตรงจุดและสมบูรณ์ ดังนั้นในหลาย ๆ ประเทศจึงได้กำหนดมาตรการโดยการยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ให้เป็นมาตรการแก้ไขผลของคำพิพากษาที่ให้ลงโทษจำเลย อันเป็นการแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นการกู้ชื่อเสียงเกียรติยศของจำเลยหรือวงศ์ตระกูลให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมเท่าที่จะกระทำได้

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นมาตรการหนึ่งในการแก้ไขผลของคำพิพากษาในคดีที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญา แต่ก็กระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะให้คดีความต่าง ๆ มีข้อยุติเพื่อให้เกิดความแน่นอน ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือ ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและเป็นระเบียบในสังคม ทั้งนี้ถือว่าคำพิพากษาเป็นการแสดงหลักฐานที่มีความแน่นอนสูงและไม่มีสิ่งใดที่ได้จากหลักฐานภายนอกคดีจะมีน้ำหนักสูงกว่านี้อีกแล้ว ดังนั้นในประเทศที่ยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่จึงกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการค่อนข้างจำกัด เพื่อให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาโดยง่าย และให้กระทบต่อหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาให้น้อยที่สุด นักกฎหมายมักกล่าวอ้างถึงสุภาษิต (ne bis in idem) ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในเรื่องการฟ้องซ้ำในคดีอาญาเกิดขึ้นจากอิทธิพลของแนวความคิดอันที่ประสงค์ให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรม แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาตลอดจนการลงโทษทางอาญา ล้วนแต่เป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพ ชีวิต ร่างกาย ตลอดจนทรัพย์สินของบุคคล การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ อันเป็นการชดเชยให้แก่คนบริสุทธิ์ ผู้ที่ถูกตราบาปจากคำพิพากษาของศาล ซึ่งเป็นการยกเว้นหลัก ne bis in idem จึงต้องดำเนินไปด้วยความระมัดระวังและคำนึงถึงความยุติธรรมอย่างแท้จริง

ในประเทศไทย รัฐได้กำหนดมาตรการแก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นการแก้ไขเยียวยาให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มีบทบัญญัติ รวม 21 มาตรา โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2526 สาระสำคัญของพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดหลักเกณฑ์การยื่นคำร้องไว้ในมาตรา 5 ซึ่งประกอบด้วยเหตุซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 กรณี สำหรับในกรณีที่พยาน

บุคคลเบิกความเท็จ ตาม (1) พยานหลักฐานอื่นเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง ตาม (2) นั้น จะต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดมารองรับเสียก่อนว่าคำเบิกความของพยานบุคคลเป็นเท็จหรือเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง ซึ่งเป็นข้อจำกัดและมีความรัดกุมมาก จึงไม่อาจขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุดังกล่าวได้โดยง่าย และในกรณีเหตุที่จะขอรื้อคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตาม (3) ซึ่งเป็นกรณีมีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับผิดทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิดก็ไม่จำต้องมีคำพิพากษาใหม่มารองรับเสียก่อนเหมือนในกรณีตาม (1) หรือ (2) จึงอาจมีการขอรื้อฟื้นคดีโดยอ้างกรณีมีพยานหลักฐานใหม่เป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากกฎหมายมิได้ให้คำจัดกัดความของ “พยานหลักฐานใหม่” ไว้ชัดเจนว่าพยานหลักฐานใหม่หมายถึงกรณีใดบ้างและมีขอบเขตความหมายเพียงใด เช่น พยานหลักฐานใหม่จะต้องเกิดขึ้นเมื่อใด และหากพยานหลักฐานนั้นมีอยู่ก่อนแล้วแต่จำเลยไม่ทราบถึงความมีอยู่ของพยานหลักฐานนั้น จะถือว่าเป็นพยานหลักใหม่ได้หรือไม่ เพียงใด[1]

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและข้อห้ามในการดำเนินคดีอาญาซ้ำโดยหลักแล้วคำพิพากษาและคำตัดสินต่างๆ อันถึงที่สุดแล้วของศาลนั้น รัฐถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์และแน่นอน เพื่อที่คู่ความที่เกี่ยวข้องในคดีจะได้ปฏิบัติตามคำพิพากษานั้นได้อย่างถูกต้อง ก่อให้เกิดความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคมต่อไป โดยหลักทั่วไปถือว่าคำพิพากษาอันถึงที่สุดแล้วนั้นเป็นการแสดงพยานหลักฐานที่ถูกต้องและมีความแน่นอนสูงสุดและไม่อาจนำพยานหลักฐานอื่นภายนอกการพิจารณาคดีมาพิสูจน์ในศาลอีกต่อไป แต่ก็เป็นที่ต้องยอมรับว่าคำพิพากษานั้นอาจเป็นคำพิพากษาที่ผิดพลาดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่จำเลยได้ แม้การพิจารณาพิพากษาจะดำเนินด้วยความสุจริตก็ตาม รัฐจึงไม่อาจยอมรับและนิ่งเฉยต่อความอยุติธรรมได้ รัฐจึงได้บัญญัติกฎหมายให้คู่ความสามารถดำเนินคดีซ้ำโดยการนำพยานหลักฐานใหม่เสนอแก่ศาลได้แต่ทั้งนี้ก็ต้องมิทำให้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายเสียไป รวมถึงการรื้อฟื้นคดีนั้นต้องไม่กระทบสิทธิและเสรีภาพของคู่ความอีกด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงขอเสนอหลักกฎหมายที่เป็นหลักทั่วไปในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (res judicata pro veritate accipitur) เป็นหลักที่ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ต้องการให้คดีซึ่งได้มีการฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาแล้ว ควรจะมีข้อสิ้นสุดหรือยุติและไม่ควรหยิบยกสิ่งที่ระงับหรือยุติแล้วขึ้นมาฟ้องร้องหรือพิจารณาใหม่[2] แนวคิดดังกล่าวเป็นวัตถุประสงค์

---

[1]สันทัด สุจริต, การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอ้างเหตุพยานหลักฐานใหม่, เอกสารวิชาการ “หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส)” รุ่นที่ 10, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2550

[2]สันทัด สุจริต, “**การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่**”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 60 - 64

สำคัญซึ่งปรากฏออกมาในรูปแบบของหลักกฎหมายปิดปาก (estoppels)[3] คือหลักการที่คู่กรณีในคดีจะถูกขัดขวางโดยการกระทำของตนเอง ในการจะกล่าวอ้างสิทธิที่จะกระทบกระเทือนคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งยึดถือเอาการกระทำที่กระทำนั้นแล้ว และได้กระทำสอดคล้องกับการกระทำดังกล่าวไปแล้ว เพื่อห้ามไม่ให้คู่กรณีกล่าวอ้างสิ่งที่ขัดกับการกระทำของตน ซึ่งหลักกฎหมายปิดปากมีต้นกำเนิดในราวศตวรรษที่ 12 จากแนวคิดที่ว่าคำพิพากษาเป็นคำตัดสินของกษัตริย์ มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องยอมรับเป็นที่ยุติซึ่งไม่อาจพิสูจน์หรือเปลี่ยนแปลงเป็นอื่นได้ ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงเป็นเหตุเป็นผลโดยมีหลักฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือการฟ้องร้องคดีนั้นควรมีการสิ้นสุดและมีข้อยุติและบุคคลไม่ควรที่ต้องได้รับความเสี่ยงภัยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาถึงสองครั้งในการกระทำครั้งเดียว[4] และหลักการฟ้องซ้ำ (Estoppel by judicate) เป็นหลักที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลซึ่งหมายถึงสิ่งที่ศาลต้องวินิจฉัยตัดสินแล้วหรือสิ่งที่ยุติโดยคำพิพากษาแล้วเป็นหลักแห่งคำพิพากษาถึงที่สุด (final judgement) ซึ่งกระทำโดยศาลที่มีอำนาจ (Competent Jurisdiction) คำพิพากษาและข้อเท็จจริงที่ศาลได้วินิจฉัยย่อมเป็นที่ยุติ ซึ่งคู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียจะนำมาฟ้องใหม่มิได้

แนวคิดเรื่อง “บุคคลจะไม่เดือดร้อนสองครั้งในเรื่องเดียวกัน (ne bis in idem)” นักกฎหมายมักกล่าวอ้างถึงหลักดังกล่าวเป็นสุภาษิตกฎหมาย “ne bis in idem”[5] ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในเรื่องของการฟ้องซ้ำในคดีอาญา หลักวิธีพิจารณาความนี้เกิดจากอิทธิพลของแนวความคิดในอันที่จะประสงค์ให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรม และเพื่อเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพและสิทธิส่วนบุคคลอย่างถูกต้องและดีที่สุดซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติกรรม (Rule of law) และความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Natural Justice) ทั้งนี้ เนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญาตลอดจนการลงโทษทางอาญาล้วนแต่เป็นการทำให้เดือดร้อน บั่นทอนหรือจำกัดสิทธิ เสรีภาพ ชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของบุคคล ดังนั้นนโยบายเกี่ยวกับการบริหารกระบวนการยุติธรรม รัฐจะต้องดำเนินไปด้วยความระมัดระวังและให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง ไม่กระทำการอันเป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวอันขัดต่อความยุติธรรมและขัดต่อความรู้สึกนึกคิดของสามัญชนโดยทั่วไป ซึ่งหากรัฐใดที่ผู้บริหารให้ความยุติธรรมและให้ประชาชนทุกคนได้รับความเป็นธรรมแล้ว สังคมนั้นจะเกิดความสงบเรียบร้อยและสันติสุขขึ้นในสังคมนั้น[6]

แนวคิดการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ แม้ว่าหลักความศักดิ์สิทธิ์ในระบบกฎหมายนั้นจะมีอยู่ว่า หลังจากคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว คดีนั้นไม่ควรจะถูกรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ อย่างไรก็ตาม หากกระบวนการพิจารณาพิพากษานั้นเกิดจากความผิดพลาด ย่อมเป็นการฝ่าฝืนหลักสำคัญกระบวนการยุติธรรม คือบุคคลย่อมได้รับผลตามสิ่งที่ตนได้กระทำ ทำให้เกิดผลร้ายอย่างใหญ่

---

[3]Henry Campbell Black, Black’s Law Dictionary, p. 494.

[4]พงษ์อาจ ตรีกิจวัฒนากุล, “**กฎหมายปิดปาก**” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิยาลัย, 2525), น. 210 - 211.

[5]หลัก “ne bis in idem” โปรดดูรายละเอียด ทัศนีย์ อังศนานันท์, “การสอบสวนซ้ำ”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิยาลัย, 2536), น. 13.

[6]ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, “บันทึกประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(4) และคำพิพากษาหมู่มาตรา 39(4)”, **วารสารกฎหมาย** ปีที่ 4 ฉบับที่ 3, น.9 (กันยายน - ธันวาคม 2521)

หลวง เช่น การที่ให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษโดยความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ฉะนั้น กฎหมายจึงมีวิธีการพิเศษเพื่อแก้ไขความผิดพลาด คือการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ โดยการรื้อฟื้นคดีใหม่เป็นข้อยกเว้นของหลักแห่งความศักดิ์สิทธิ์และความแน่นอนของกฎหมาย แต่มิได้กระทบกระเทือนหลัก “บุคคลจะไม่เดือดร้อนสองครั้งในเรื่องเดียวกัน (ne bis in idem)” เนื่องจากการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นการดำเนินการที่ให้ผลดีแก่จำเลยโดยให้โอกาสจำเลยได้นำพยานหลักฐานมาแสดงเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน โดยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นี้เป็นกระบวนการพิเศษที่นำมาพิจารณาแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา (erreur judiciaire)[7] ซึ่งก่อให้เกิดความอยุติธรรมต่อคู่ความในคดี แม้ทำให้ประชาชนเสื่อมความน่าเชื่อถือและศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมที่ได้ตัดสินไปแล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ไขดังกล่าวจะต้องกระทบกระเทือนหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาให้น้อยที่สุด

2. การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในต่างประเทศ

ตามหลักกฎหมายรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่นั้น กำหนดว่าบุคคลที่กฎหมายกำหนดจะร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาขึ้นใหม่ได้ เมื่อปรากฏว่ามีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดี ซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะทำให้ผลคดีเปลี่ยนแปลงไป โดยการตีความจะขึ้นอยู่กับแนวคิด วัฒนธรรม ระบบการปกครองของแต่ละรัฐ แต่โดยหลักแล้วจะตีความเพื่อค้นหาความจริงในคดีเพื่อให้ทุกฝ่ายในกระบวนการพิจารณาได้รับความยุติธรรม โดยผู้เขียนศึกษาจะนำเสนอตามองค์ประกอบและแนวคิดแต่ละประเทศต่อไปนี้ ดังนี้

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาในประเทศฝรั่งเศส แนวคิดการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาในประเทศฝรั่งเศสมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ กฎหมายฝรั่งเศสก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศสยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีได้หลายประการซึ่งได้แก่ ความผิดพลาดทั้งหมดซึ่งเป็นที่เสื่อมเสียแก่คำพิพากษา โดยทำเป็นคำร้องให้มีการออกหนังสือให้มีการรื้อฟื้น (Letter de Revision) ซึ่งไม่ได้มีการจำกัดเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลาและแบบแต่อย่างใด ต่อมาสมัยปฏิวัติฝรั่งเศสได้มีปฏิกิริยาต่อต้านการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษที่ไม่ยอมให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ทั้งนี้ปัจจุบันการรื้อฟื้นคดีอาญาที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดขึ้นมาพิจารณาใหม่ในกฎหมายฝรั่งเศสเรียกว่า Le Pourvoien Revision ซึ่งหมายความถึงการพิจารณาใหม่ในคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วแต่คำพิพากษานั้นมีความผิดพลาดในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ในปัจจุบันการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่แตกต่างจากวิธีการเดิมไปบ้างโดยจะต้องดำเนินการผ่านทางกระทรวงยุติธรรมแล้วจึงจะไปสู่การพิจารณาของศาลซึ่งนับว่าเป็นวิธีการผสมระหว่างวิธีการบริหารและตุลาการและยังคงบัญญัติและใช้กฎหมายตามแนวความคิดเดิมบางอย่างไว้ คือ ยังเป็นความกรุณาที่ให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและจะกระทำได้เฉพาะเมื่อเป็นคุณแก่ผู้ต้อง

[7] สันทัด สุจริต, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น. 66.

คำพิพากษานั้น แต่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาเพื่อเอาโทษแก่ผู้ที่ได้ถูกศาลปล่อยตัวไปโดยไม่ชอบหรือถูกลงโทษเบาไปโดยความหลงผิดของศาลไม่ได้[8]

การขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาในประเทศสหรัฐอเมริกา การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ (New trial) คือ การให้ศาลที่พิจารณาคดีเดิมพิจารณาประเด็นที่เป็นข้อเท็จจริงใหม่หลังจากที่คณะลูกขุนได้วินิจฉัยหรือผู้ชี้ขาดได้ทำรายงานหรือศาลได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดแล้ว วัตถุประสงค์ประการหนึ่งในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลได้เคยกล่าวไว้ในคดีระหว่าง State V. Burns ว่า เพื่อให้ศาลแก้ไขข้อผิดพลาดโดยไม่ต้องให้คู่ความอุทธรณ์ ส่วนวิธีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Federal Rules of Criminal Procedure) ที่ 33 ความว่า “ศาลโดยคำร้องขอของจำเลยอาจอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีใหม่ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ถ้าเป็นการพิจารณาโดยปราศจากลูกขุนเมื่อจำเลยร้องขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ต่อศาล ศาลจะยกเลิกคำพิพากษาในคดีนั้นโดยสืบพยานเพิ่มเติมและมีคำพิพากษาใหม่ คำขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่โดยอาศัยเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่สามารถร้องขอได้ก่อนหรือภายใน 2 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุดแต่คดีนั้นอยู่ในระหว่างอุทธรณ์ศาลจะอนุญาตตามคำขอโดยไม่ส่งคดีนั้นคืนกลับไป ส่วนคำขอให้มีการพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุอื่น ๆ จะต้องทำภายใน 7 วันนับแต่วันตัดสินหรือวันที่พบว่ามีการกระทำความผิดหรือภายในระยะเวลาอื่นที่ศาลอาจจะกำหนดให้ภายในระยะเวลา 7 วัน”[9] การที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้วางหลักการค้นพบพยานหลักฐานใหม่ (Newly Discover Evidence) ปรากฏใน Federal Rules of Criminal Procedure Rule 33 ทั้งนี้ เพราะในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น สามารถจะขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาโดยยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดได้ จึงมีการประวิงคดีโดยการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลจึงได้วางหลักเป็นบรรทัดฐานว่าการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่โดยอาศัยเหตุของการค้นพบพยานหลักฐานใหม่[10] เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกานั้นเป็นประเทศที่ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนสูง การดำเนินการในการขอพิจารณาคดีใหม่ ดุลพินิจของศาลและคำสั่งต่าง ๆ นั้นจึงให้ความสำคัญต่อจำเลยซึ่งอาจเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายของการพิพากษาที่ผิดพลาด[11]

แนวคิดการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทย แต่เดิมหาได้มีบทบัญญัติให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ ทั้งในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือกฎหมายพิเศษอื่น ๆ จึงไม่มีช่องทางที่จำเลยผู้บริสุทธิ์จะได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้นอกจากการขอพระราชทาน

---

[8]สันทัด สุจริต, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 69 - 70.

[9]สมภพ โหตระกิตย์ “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่”, **วารสารกฎหมาย**, ปีที่ 2, น. 50 - 51, (พฤษภาคม 2519).

[10]สันทัด สุจริต, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 12*, น. 84.

[11]United States v. Meghdadi, 60 m.j. 438 ได้วางหลักไว้ว่า ถ้าพยานถูกค้นพบหลังจากที่ขอยื่นพิจารณาคดีพยานนี้เกิดขึ้นก่อนหรือหลังการพิจารณาครั้งแรกและต้องพิจารณาอีกว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีอิทธิพลเพียงพอที่จะเอาผิดจำเลยหรือไม่ โดยหากพิจารณายังไม่ได้ ศาลก็จำเป็นต้องเลื่อนการพิจารณาออกไป เพื่อวินิจฉัยประเด็นดังกล่าว

อภัยโทษแต่ผลของการอภัยโทษหาได้ทำให้ความผิดถูกลบล้างไปแต่ประการใดใหม่ ส่วนการออกกฎหมายนิรโทษกรรมก็พิจารณาให้เฉพาะแต่การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ารัฐได้ออกกฎหมายกฎหมายนิรโทษกรรมให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์เป็นการเฉพาะตัวแม้แต่รายเดียว ส่วนการออกกฎหมายล้างมลทินมักจะกระทำในโอกาสสำคัญของบ้านเมือง และผู้ที่ได้รับการล้างมลทินจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งมาตรการเหล่านี้แม้จะมีผลเป็นการแก้ไข หรือลบล้างคำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วก็ตาม แต่มาตรการเหล่านี้มิได้มีไว้เพื่อนำมาใช้แก้ไขความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมได้อย่างตรงเป้าหมาย จำเลยผู้บริสุทธิ์จึงไม่ได้รับการแก้ไขให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งแนวคิดที่จะให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ในประเทศไทยได้เกิดขึ้นจากการสัมมนาทางวิชาการของนักกฎหมายแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 16 - 18 มกราคม 2513 เรื่อง “บทบาทของนักกฎหมายในปัจจุบัน” ได้ข้อยุติในการสัมมนาของนักกฎหมายทุกสาขา คือขอให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้จำเลยในคดีอาญาที่ถูกพิพากษาลงโทษและคดีถึงที่สุดแล้ว ได้มีโอกาสร้องขอต่อศาลขอให้พิจารณาคดีใหม่ หากมีหลักฐานใหม่แสดงได้ว่า ตนเป็นผู้บริสุทธิ์ทำนองเดียวกับในต่างประเทศ และในการสัมมนานักกฎหมายแห่งประเทศไทยครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2517[12] ก็ได้มีข้อยุติดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง จนในที่สุดได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาตรา 36 จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีผลทำให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ถูกยกเลิกไป แต่ในปัจจุบันสิทธิในการขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 ได้รับการยอมรับอยู่เช่นเดิม แม้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะมิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยพบว่าในกรณีของหลาย ๆ ประเทศ เช่น ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ได้มีการจัดตั้งองค์กรคู่ขนานในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นจับกุม สอบสวน สั่งฟ้อง ตลอดจนชั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาล[13] เนื่องจากสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องมีการร้องขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เกิดจากความบกพร่องของพยานหลักฐาน ความผิดพลาดในข้อเท็จจริง ก่อให้เกิดความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรม และด้วยความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวส่งผลให้มีผู้ต้องรับโทษในผลแห่งคำพิพากษา ดังนั้นองค์กรคู่ขนานจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาเพื่อช่วยควบคุมให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปด้วยความถูกต้องนอกเหนือจากการควบคุมกระบวนการยุติธรรมด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามวิธีพิจารณาคดีของศาลไทยตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา พ.ศ. 2526 นั้น มีลักษณะคล้ายกับการพิจารณาคดีอาญา

---

[12] สันทัด สุจริต, *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 12*, น. 104.

[13] โกเมน ภัทรภิรมย์, “การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่” วารสารกฎหมาย, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 2, น. 50 - 51, (กันยายน 2519)

ทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ แบ่งการพิจารณาออกเป็นสองขั้นตอน ได้แก่ ชั้นไต่สวนมูลคดีตอนหนึ่ง กับชั้นพิจารณาอีกตอนหนึ่ง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 ถึงมาตรา 12

1. ชั้นในชั้นไต่สวนมูลคดีนั้น มาตรา 8 กำหนดให้ศาลชั้นต้นซึ่งได้รับคำร้องไว้เป็นผู้ทำการไต่สวนโดยต้องไต่สวนทุกคดีถ้าผู้ร้องขอเป็นราษฎร แต่ถ้าผู้ร้องขอเป็นพนักงานอัยการ ศาลชั้นต้นจะให้มีการไต่สวนคำร้องก่อนหรือไม่ก็ได้ ซึ่งถ้าหากเห็นว่าไม่จำเป็นไต่สวน ก็ให้ศาลชั้นต้นนั้นสั่งรับคำร้องและให้ดำเนินการพิจารณาคดีรื้อฟื้นต่อไปได้เลย และคำสั่งให้รับคำร้องโดยไม่ต้องไต่สวนนี้ให้เป็นที่สุด อุทธรณ์ฎีกากันต่อไปไม่ได้

แต่ถ้ามีการไต่สวนตามมาตรา 9 แล้วไม่ว่าผู้ร้องขอจะเป็นราษฎรหรือพนักงานอัยการศาลชั้นต้นที่ทำการไต่สวนไม่มีอำนาจที่จะทำคำสั่งรับคำร้องหรือไม่รับคำร้องเองได้ จะต้องทำความเห็นและส่งสำนวนการไต่สวนไปให้ศาลอุทธรณ์เป็นผู้สั่งทุกกรณี ความเห็นตามมาตรา 9 นี้ผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลทหารคนเดียวก็มีอำนาจได้ และคำว่าศาลอุทธรณ์ตามบทวิเคราะห์ศัพท์ในมาตรา 4 นั้น หมายความรวมถึงศาลทหารกลางตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลทหารด้วย ดังนั้นถ้าศาลที่ไต่สวนนั้นเป็นศาลทหารหรือศาลยุติธรรมที่ทำการไต่สวนในฐานะศาลทหารตามมาตรา 8 วรรคท้าย การทำความเห็นส่งสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์ตามมาตรา 9 นี้ จึงน่าจะต้องหมายถึงการส่งไปยังศาลทหารกลางตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลทหาร

ในชั้นไต่สวนมูลคดีนี้ มาตรา 9 วรรคสอง กำหนดให้ศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนไปให้โจทก์ในคดีเดิมทราบ และในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมก็ให้ส่งสำนวนคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนให้พนักงานอัยการทราบด้วย พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมจะมาฟังการไต่สวนและซักค้านพยานของผู้ร้องด้วยหรือไม่ก็ได้ โดยผู้ร้องขอและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิแต่งทนายแทนตนได้ด้วย กระบวนการพิจารณาในชั้นไต่สวนดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับการไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญานั้นเอง ดังนั้น จึงน่าจะตีความต่อไปได้ว่าในชั้นไต่สวนนี้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมยังจะยื่นคำคัดค้านเข้ามาไม่ได้เพราะศาลยังไม่ได้สั่งรับคำร้องขอให้รื้อฟื้นเลย ทั้งพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมจะนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบในชั้นนี้มิได้เช่นกัน เว้นแต่จะส่งเอกสารหรือวัตถุเพื่อประกอบการถามค้านพยานของฝ่ายผู้ร้องเสมอ

อนึ่ง ในชั้นไต่สวนมูลคดีนี้ศาลจะสั่งให้ปล่อยชั่วคราวผู้ที่ต้องโทษจำคุกหรือกักขังในคดีเดิมยังไม่ได้เพราะในเรื่องนี้มีมาตรา 12 กำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้วว่าให้ทำได้เมื่อคดีอยู่ในระหว่างการดำเนินการพิจารณาคดีรื้อฟื้นแล้วเท่านั้น

เมื่อศาลชั้นต้นทำความเห็นส่งสำนวนการไต่สวนไปให้ศาลอุทธรณ์แล้ว มาตรา 10 กำหนดว่าถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำร้องนั้นมีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีพิจารณาใหม่ ก็ให้ศาลอุทธรณ์สั่งรับคำร้องและสั่งให้ศาลชั้นต้นทำการพิจารณาคดีรื้อฟื้นต่อไป แต่ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำร้องนั้นไม่มีมูลก็ให้ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งยกคำร้องนั้น คำสั่งของศาลอุทธรณ์ในสองกรณีนี้ให้เป็นที่สุด ปัญหาน่าคิดอาจเกิดขึ้นได้ว่าการทำคำสั่งของศาลอุทธรณ์ตามมาตรา 10 นี้ จะต้องทำโดยครบองค์คณะหรือทำโดยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์หรือตุลาการของศาลทหารกลางเพียงคนเดียว ซึ่งในข้อนี้มีความเห็นว่าน่าจะ

ต้องทำโดยองค์คณะศาลอุทธรณ์หรือศาลทหารกลางแล้วแต่กรณี เพราะการทำคำสั่งดังกล่าวนี้ไม่น่าจะอยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาคดีคนเดียว ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 21 และมาตรา 22

2. ในชั้นพิจารณาคดีรื้อฟื้นฯ ซึ่งจะเริ่มเมื่อศาลอุทธรณ์สั่งให้รับคำร้องและส่งสำนวนกลับมาหาศาลชั้นต้นแล้วหรือเมื่อศาลชั้นต้นสั่งรับคำร้องที่พนักงานอัยการเป็นผู้ร้องโดยไม่มีการไต่สวนตามมาตรา 9 วรรคแรกแล้ว มาตรา 11 กำหนดให้ศาลชั้นต้นนั้นแจ้งวันนัดสืบพยานผู้ร้องไปให้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมทราบ ซึ่งหากปรากฏว่าพนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมยังไม่ได้รับสำนวนคำร้องก็ให้จัดส่งสำเนาคำร้องไปให้ด้วย และในชั้นพิจารณานี้เองที่พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิยื่นคำคัดค้านได้ก่อนวันสืบพยาน น่าสังเกตว่ามาตรา 11 วรรคแรก ใช้คำว่า “หรือ” ซึ่งอาจเข้าใจไปได้ว่าการยื่นคำคัดค้านจะทำได้เพียงคนใดคนหนึ่งในระหว่างพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น แต่ความจริงไม่น่าจะตีความโดยเคร่งครัดไปจำกัดสิทธิในการทำคำคัดค้านเช่นนั้น กรณีจะตีความไปในทางที่ว่าพนักงานอัยการก็จะยื่นคำคัดค้านได้ หรือโจทก์ในคดีเดิมก็จะยื่นคำคัดค้านได้เช่นกัน จะเป็นการตรงตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้มากกว่า

เมื่อสืบพยานผู้ร้องเสร็จแล้วมาตรา 11 วรรคสอง ระบุให้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบได้ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าอาจมีกรณีที่ทั้งพนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมนำพยานหลักฐานเข้าสืบตามมาตรา 11 วรรคสอง ได้นี้ น่าจะต้องอยู่ในบังคับแห่งหลักเกณฑ์ในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานและการยื่นพยานหลักฐานในคดีอาญาด้วย ตัวอย่างเช่น ผู้ที่จะนำหลักฐานเข้าสืบนั้นจะต้องเป็นคู่ความในคดีนั้น คือได้ยื่นคำคัดค้านไว้โดยชอบแล้วด้วย หรือต้องได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้โดยถูกต้องแล้ว เป็นต้น นอกจากพยานหลักฐานของคู่ความแล้ว มาตรา 11 วรรคท้ายยังระบุให้ศาลเรียกพยานที่นำสืบไปแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานอื่นมาสืบอีกก็ได้เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

กระบวนพิจารณานอกจากระบุไว้ในมาตรา 9 ถึงมาตรา 12 นี้ เช่น การขอแก้ไขเพิ่มเติมคำร้อง การถอนคำร้อง การรวมพิจารณา การส่งประเด็น ฯลฯ น่าจะต้องนำวิธีพิจารณาในคดีอาญามาบังคับโดยอนุโลม แต่ส่วนการรับมรดกความนั้นมีบัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้วในมาตรา 19

จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา พ.ศ. 2526 จะเห็นได้ว่าประเทศไทยยังไม่มีองค์กรคู่ขนานที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งหากประเทศไทยจะมีการจัดตั้งองค์กรคู่ขนานดังกล่าวเพื่อมีหน้าที่ในการตรวจสอบกระบวนกานยุติธรรมทางอาญา โดยจัดให้เป็นองค์กรร่วมหลายฝ่ายประกอบด้วย ตัวแทนฝ่ายสอบสวน อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ นิติวิทยาศาสตร์ สภาทนายความ องค์กรสิทธิมนุษยชน เป็นต้น แยกต่างหากจากระบบงานยุติธรรมทางอาญาปกติ และมีกฎหมายจัดตั้งโดยเฉพาะ

ปัญหาเละอุปสรรคของกระบวนการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา พ.ศ. 2526

1. กฎหมายปัจจุบันกำหนดเงื่อนไขเคร่งครัดและคับแคบเกินไป น่าจะมีช่องทางขยายให้เหมาะสมมากขึ้น กล่าวคือ

1.1 เงื่อนไขที่จะมีการร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การร้องขอให้รื้อฟื้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จะกระทำได้ต่อเมื่อเข้าเงื่อนไขตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 เสียก่อน กล่าวคือ

1. จะต้องมีคดีเดิมที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลใดต้องรับโทษทางคดีอาญาเสียก่อน คดีเดิมนี้หมายถึงคดีอาญาเท่านั้น โดยจะเป็นคดีที่พิพากษาโดยศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม เช่น ศาลแขวง ศาลอาญา ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา หรือศาลตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน หรือศาลตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารก็ได้ ที่สำคัญคดีเดิมนี้ต้องถึงที่สุดไปแล้ว และเป็นคดีพิพากษาลงโทษอาญาอย่างใดอย่างหนึ่งแก่จำเลยด้วย ดังนั้นถ้าคดีเดิมยังไม่ถึงที่สุด หรือถึงที่สุดแล้วแต่ยังไม่ได้ลงโทษผู้ใด เนื่องจากกรณีมีเหตุยกเว้นโทษ หรือมีการรอการลงโทษจำคุกโดยมิได้กำหนดโทษปรับด้วย เช่นนี้ก็จะมาขอรื้อฟื้นคดีนั้นใหม่ไม่ได้

2. เนื่องจากเงื่อนไขในข้อ 1 แล้ว ยังต้องปรากฏกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานบุคคล ซึ่งศาลในคดีเดิมได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณานั้น เป็นเท็จหรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง

(2) ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าพยานหลักฐานอื่นซึ่งศาลในคดีเดิมได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษานั้น เป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ

(3) มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดแจ้งและสำคัญแก่คดี ซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีเดิมแล้วจะแสดงได้ว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาในคดีเดิมนั้นไม่ได้กระทำความผิด โปรดสังเกตว่าพยานหลักฐานใหม่ใน (3) นี้ ไม่จำต้องมีคำพิพากษาใหม่มารองรับเสียก่อนเหมือนกับในกรณีตาม (1) หรือ (2) นอกจากนี้พยานหลักฐานใหม่นี้จะต้องสำคัญถึงขนาดว่าถ้าได้มาสืบในคดีเดิมแล้ว จะแสดงได้ว่าจำเลยในคดีเดิมไม่ได้กระทำความผิดจึงจะเข้าเงื่อนไขข้อนี้ ดังนั้นถ้าพยานหลักฐานใหม่เพียงแต่สามารถแสดงถึงเหตุยกเว้นโทษหรือเหตุลดหย่อนโทษเท่านั้นที่จะมาขอรื้อฟื้นคดีใหม่ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น มีพยานหลักฐานใหม่ว่าจำเลยกระทำผิดไปโดยเหตุจำเป็นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67 หรือ โดยวิกลจริต ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 เป็นต้น

1.2 สาระสำคัญที่ต้องระบุในคำร้องขอให้รื้อฟื้น

เนื่องจากคำร้องให้รื้อฟื้นนี้ถือได้ว่าเป็นคำฟ้อง อันถือเป็นคำคู่ความชนิดหนึ่ง ดังนั้นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับการร่างและการตรวจสั่งคำคู่ความที่ใช้อยู่ในคดีอาญาจึงน่าจะต้องนำมาบังคับกับคำร้องขอให้รื้อฟื้นนี้ด้วย

นอกจากหลักทั่วไปดังกล่าวแล้วคำร้องขอให้รื้อฟื้นนี้ยังจะต้องมีสาระสำคัญตามที่มาตรา 8 วรรคสองบัญญัติไว้อีกด้วย กล่าวคือจะต้องอ้างเหตุอันเป็นเงื่อนไขแห่งคดีรื้อฟื้นตามที่ระบุไว้ในมาตรา 5 โดยละเอียดชัดแจ้งและถ้าประสงค์จะขอค่าทดแทนเพื่อการที่บุคคลใดต้องรับโทษอาญาในคดีเดิม หรือขอรับสิทธิที่บุคคลนั้นเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิมคืนก็ให้ระบุการขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนไว้ในคำร้องนั้นด้วย คำขอค่าทดแทนหรือขอรับสิทธิคืนนั้นมิให้เรียกค่าธรรมเนียมศาล

จากบทบัญญัติมาตรา 8 วรรคสอง นี้เอง จึงเห็นได้ว่าผู้ร้องขอให้รื้อฟื้นนี้มีสิทธิระบุในคำขอท้ายคำร้องได้สามประการ คือ

(1) ขอให้ศาลพิพากษายกคำพิพากษาในคดีเดิม และพิพากษาใหม่ว่าบุคคลผู้ต้องโทษในคดีเดิมนั้นมิได้กระทำความผิด

(2) ขอค่าทดแทนเพื่อการที่บุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาไปตามคำพิพากษาในคดีเดิม ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 14

(3) ขอรับสิทธิที่บุคคลนั้นเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิมคืนและถ้าไม่สามารถจะคืนสิทธิเช่นนั้นได้ก็ขอให้ศาลกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามที่เห็นสมควรตามที่ระบุไว้ในมาตรา 14 วรรคท้าย

การขอรับสิทธิที่เสียไปคืนตาม (3) นี้ กฎหมายมุ่งถึงสิทธิประเภทสิทธิในการรับราชการ สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง หรือสิทธิที่จะดำรงตำแหน่งอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น มิได้มีเจตนารมณ์จะคืนสิทธิที่เสียไปให้ทุกประเภทไม่ ดังจากที่จะเห็นได้จากมาตรา 8 วรรคสาม ได้บัญญัติจำกัด “สิทธิดังกล่าวในวรรคก่อนมิให้รวมถึงสิทธิในทางทรัพย์สิน” ดังนั้น หากผู้ต้องโทษในคดีเดิมถูกพิพากษาให้รับผิดในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเดิมด้วย แล้วต่อมาได้ขอรื้อฟื้นและพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้กระทำผิด เช่นนี้จะขอให้ศาลคืนสิทธิหรือทรัพย์สินที่เสียไปในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาเดิมกลับให้ด้วยหาได้ไม่ กรณีจะต้องไปฟ้องเรียกคืนจากเอกชนโดยกันเองตามหลักลาภมิควรได้ตามกฎหมายแพ่งทั่วไป

1.3 ศาลที่จะยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นได้

คำร้องเริ่มคดีรื้อฟื้น จะต้องยื่นต่อศาลชั้นต้นเสมอแม้คดีเดิมจะเป็นคดีที่ถึงที่สุดตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ตาม และศาลชั้นต้นนั้นจะต้องเป็นศาลที่มาตรา 8 วรรคแรกกำหนดไว้ คือ ต้องเป็นศาลชั้นต้นที่เคยพิพากษาคดีเดิม หรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น เว้นแต่

(1) คดีของศาลอาญาศึกหรือศาลประจำหน่วยทหาร ให้ยื่นต่อศาลทหารกรุงเทพ

(2) คดีของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหาร และศาลนั้นไม่เป็นศาลทหารสำหรับคดีนั้นแล้วให้ยื่นต่อศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่เคยเป็นศาลทหารนั้น หรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น

เพื่อประโยชน์ในการไต่สวนมาตรา 9 เละพิจารณาพิพากษาตามมาตรา 13 หรือการดำเนินการอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าศาลตาม (2) เป็นศาลทหาร (มาตรา 8 วรรคท้าย) ดังนั้นในกรณีที่คดีเดิมตัดสินโดยศาลยุติธรรมที่มีฐานะเป็นศาลทหาร แล้วต่อมาได้สิ้นสภาพเป็นศาลทหารสำหรับคดีประเภทนั้นไปแล้ว การร้องขอให้รื้อฟื้นนี้ ผลที่ตามมาก็คือในคำร้องขอให้รื้อฟื้นนี้จะต้องทำโดยองค์คณะตุลาการศาลทหารสามนายด้วย แต่การไต่สวนมูลคำร้องนั้น มาตรา 9 วรรคท้ายระบุให้ทำโดยตุลาการศาลทหารนายเดียวได้ และเมื่อมีคำพิพากษาแล้วก็อาจมีการอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ตามที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัตินี้

2. ระบบงานยุติธรรมปัจจุบันไม่มีการเก็บรักษาพยานหลักฐานและสำนวนความไว้ให้สมบูรณ์ ตลอดระยะเวลาที่อาจขอรื้อฟื้นได้ ทำให้การพิสูจน์ว่าพยานหลักฐานที่ใช้ในคดีเดิมเป็นพยานหลักฐานเท็จหรือปลอม หรือ คลาดเคลื่อนจากความจริงตามหลักนิติวิทยาศาสตร์หรือไม่อย่างไร แทบจะไม่มีโอกาสทำได้

3. กฎหมายปัจจุบันไม่ได้รับรองสิทธิของผู้เกี่ยวข้องที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานทั้งที่ใช้ในคดีเดิม และที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานใหม่ไว้อย่างชัดเจน ทำให้กระบวนการพิสูจน์ให้เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายบังคับไว้ เป็นไปไม่ได้

4. ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นมีความจำกัด จึงควรขยายให้องค์กรที่เกี่ยวข้องร้องขอแทนได้กล่าวคือบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญา พ.ศ. 2526 มาตรา 6 นั้นได้กำหนดตัวบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีไว้ถึงห้ากรณีด้วยกันตาม (1) ถึง (5) แต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีอาญาตามมาตรา 6 นี้จะมีอยู่สองฝ่ายเท่านั้น คือ ฝ่ายบุคคลผู้ต้องรับโทษในคดีเดิมฝ่ายหนึ่ง กับพนักงานอัยการฝ่ายหนึ่ง โดยทางฝ่ายแรกนั้นจะต้องให้บุคคลผู้ต้องรับโทษทางอาญาในคดีเดิมเป็นผู้ร้องขอ เว้นแต่ผู้ต้องโทษในคดีเดิมเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ หรือเป็นนิติบุคคล หรือถึงแก่ความตายไปก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้น กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภรรยาของบุคคล ผู้ต้องรับโทษในคดีเดิมแล้วแต่กรณีเป็นผู้ยื่นคำร้องแทนตามมาตรา 6(2) ถึง 6(4) ส่วนบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องแทนจะมีความหมายแค่ไหนเพียงไรนั้นจะต้องอนุโลมตามหลักการตีความในเรื่องผู้เสียหายและอำนาจฟ้องในคดีอาญาทั้งนี้เพราะมาตรา 16 ได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนกรณีที่พนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอให้รื้อฟื้นนั้นจะต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 6(5) และมาตรา 7 กล่าวคือ จำกัดให้ทำได้เฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้น ถ้าพนักงานอัยการเป็นโจทก์หรือโจทก์ร่วมในคดีแล้วก็จะมาร้องขอให้รื้อฟื้นคดีนั้นไม่ได้

อนึ่ง การยื่นคำร้องขอให้นี้ต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 18 และ มาตรา 20 ด้วย กล่าวคือ มาตรา 18 บัญญัติว่าคำร้องเกี่ยวกับผู้ต้องโทษอาญาคนหนึ่งในคดีหนึ่งให้ยื่นได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ดังนั้น ถ้าทางฝ่ายผู้ต้องรับโทษในคดีเดิมได้ยื่นคำร้องไว้แล้ว พนักงานอัยการก็น่าจะมาร้องขอในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ หรือถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องไว้แล้ว ทางฝ่ายผู้ต้องโทษก็น่าจะมาร้องขอในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้เช่นกัน ส่วนมาตรา 20 นั้น ได้กำหนดอายุความในคดีรื้อฟื้นไว้ว่าให้ยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นได้ภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริงตามมาตรา 5 หรือภายในสิบปีนับแต่วันที่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด แต่อายุความในคดีรื้อฟื้นนี้มีลักษณะพิเศษอยู่ตรงที่มีข้อยกเว้นไว้ด้วยว่า “แต่เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้นนั้นไว้พิจารณาก็ได้”

วิจัยฉบับนี้มุ่งหมายให้เป็นเพียงข้อพิจารณาเบื้องต้น สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการใช้พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 เท่านั้น สำหรับรายละเอียดในทางปรัชญากฎหมายและการเปรียบเทียบยังมิได้มีการกล่าวถึงและเป็นที่หวังว่าจะได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้กันต่อไปในอนาคต